

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

ISSN 1314-5703 (Print)

Академично издателство „Талант“

*Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив*

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

ISSN 1314-5703 (Print)

Academic Publishing House „Talent“

*University of Agribusiness and Rural Development
Bulgaria*

<http://science.uard.bg>

SOME CHALLENGES TO WORLD REGIONAL DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF COVID-19 PANDEMIC

Vesela Angelova

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: At the beginning of 2022, the COVID-19 crisis is still ongoing and its economic consequences are growing with full force. The differences in vaccination rates are the basis for different economic reconstructions, which are meant to heal existing social divisions and geopolitical tensions. This tension and the economic impact of the pandemic will make it difficult to ensure a coordinated and sufficiently rapid approach to global and regional challenges.

Keywords: COVID-19, pandemic, regional economy, digitalization.

НЯКОИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД СВЕТОВНОТО РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19

Весела Ангелова

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: В началото на 2022 г. кризата с COVID-19 все още продължава и нейните икономически последици се усещат с пълна сила. Разликите в хода на ваксинацията са основа за различно икономическо възстановяване, което рискува да засили съществуващите социални разцепления и геополитическото напрежение. Това напрежение и икономическите трусове от пандемията ще затруднят осигуряването на координиран и достатъчно бърз подход към глобалните и регионални предизвикателства.

Ключови думи: COVID-19, пандемия, регионална икономика, дигитализация.

Въведение

COVID-19 предизвика скок в дигитализацията, но в различна степен в различните страни. Докато преминаването към хиперсвързаност направи някои държави по-конкурентоспособни, други биха могли да останат заседнали в аналоговата икономика от преди пандемията. В подобни икономики необходимостта от бърза дигитализация, за да се избегне увеличаването на цифровото разделение, остава належаща. Рисковете за икономическия регионален растеж са значителни, включително рискове от потенциално възобновяване на COVID-19 с появата на нови варианти.

Световната криза, предизвикана от пандемията от COVID-19 няма аналог в съвременната история. Не може да се отчете като грешка твърдението, че тази „медицинска“ стагнация вкара всеки индивид, всяка държава и целия свят в най-трудните времена. Човечеството е принудено да се бори в продължение на години с последиците от тази пандемия. Настъпват икономически сътресения в глобален, национален, регионален, политически и социален мащаб. Към момента, COVID-19 буквално продължава да елиминира част от населението. Светът, познат до началото на глобалната пандемия, вече не съществува.

Повсеместно настъпиха радикални промени и с тази цел Schwab, Malleret (2020) уместно разграничават времето на период „преди коронавируса“ (BC) и ера „след коронавируса“ (AC).

Според Mahbubani (2013), световната реалност уместно може да се сравни с лодка: „7-те милиарда души, които населяват планетата Земя, вече не живеят в повече от сто отделни лодки (държави). Вместо това всички те живеят в 193 отделни кабинки на една и съща лодка.“ Този учен достига до извода, че в момента се извършва една от най-големите трансформации в историята. През 2020 г. той доразвива тази метафора в контекста на пандемията: „Ако ние, 7,5 милиарда души, сега сме заклещени заедно на заразен с вирус круизен кораб, има ли смисъл да почистваме и мием само личните си каюти, като пренебрегваме коридорите и въздуховодите, през които вирусът се придвижва? Отговорът е ясен: не. И все пак ние правим точно това. ... Тъй като сега сме в една и съща лодка, човечеството трябва да се погрижи за глобалната лодка като цяло“. Mahbubani (2013).

В резултат на глобализацията и технологичният прогрес светът вече е „хиперсвързан“. Съвременната икономика се различава коренно от тази на предходните векове. В сравнение с миналото, тя е безкрайно по-свързана, сложна и комплексна. Сравнена с тази, отпреди няколко десетилетия, да не говорим за векове, днешната икономика е просто неузнаваема.

Преди месец март 2020 г., никога световната икономика не е спирала толкова рязко и брутално. Никога преди това регионална икономика не е преживявала икономически срив, който да е толкова драматичен и драстичен както по своето естество, така и по своя темп.

Шокът, който пандемията нанесе на световната икономика, беше по-тежък и настъпи много по-бързо от всичко друго в регистрираната икономическа история. Дори по време на Голямата депресия в началото на 30-те години на миналия век и на световната финансова криза през 2008 г. са необходими няколко години, за да се свие даден БВП, най-малко с 10% и безработицата в дадена страна да надхвърли 10%. При пандемията макроикономическите резултати, подобни на катастрофата- взривяващи се нива на безработица и рязко спадане на БВП - се случиха през март 2020 г. в рамките само на първите няколко седмици.

COVID-19 предизвика криза както на търсенето, така и на предлагането, която доведе до най-дълбокото рекордно потъване на световната икономика от над 100 години насам.

Според бившия главен икономист на Световната банка и носител на Нобелова награда за 2001 г. Rogoff (2020): „*Всичко зависи от това колко дълго ще продължи, но ако това продължи дълго, със сигурност ще бъде майката на всички финансови кризи.*“

Поради тази причина продължителността и остротата на икономическия спад, както и последващият удар върху растежа и заетостта, според Stoichkova (2021), зависят от три фактора:

- продължителността и тежестта на епидемията;
- успеха на всяка страна в овладяването на пандемията и смекчаването на последиците от нея;
- сплотеността на всяко общество при справянето с мерките след ограничаването и различните стратегии за отваряне.

Към момента на изготвяне на настоящата публикация, тези три аспекта, засягащи икономическия спад, остават все още неизвестни. Появяват се нови вълни от епидемии (големи и малки), успехът на държавите в овладяването на епидемията може да продължи дълго или внезапно да бъде преобърнат от нови вълни, а сплотеността на обществата може да бъде поставена под въпрос.

Фирмите в най-различни сектори като: пътувания, хотелиерство, търговия на дребно или спорт и събития се сблъскват със следния троен удар:

- по-малко клиенти (които реагират на несигурността, като стават по-предпазливи към риска);
- тези, които потребяват, харчат средно по-малко (поради предпазните спестявания);
- разходите по транзакциите са по-високи (обслужването на един клиент струва по-скъпо поради физическото отдалечаване и санитарните мерки).

Най-вероятният изход по протежение на континуума глобализация-неглобализация се крие в едно междинно решение: регионализацията. Успехът на Европейския съюз като зона за свободна търговия или новото регионално всеобхватно икономическо партньорство в Азия (предложено споразумение за свободна търговия между 10-те държави, които съставляват АСЕАН) са важни илюстративни примери за това как регионализацията може да се превърне в нова размита версия на глобализацията. Дори трите държави, които съставляват Северна Америка, търгуват повече помежду си, отколкото с Китай или Европа. Както посочва Khanna (2020): „*Регионализмът явно изпреварваше глобализма, преди пандемията да разкрие уязвимостта на нашата взаимозависимост на големи разстояния*“.

В продължение на години, с частично изключение на пряката търговия между САЩ и Китай, глобализацията (измерена чрез обмена на стоки) става по-скоро вътрешнорегионална, отколкото междурегионална. В началото на 90-те години на XX в. Северна Америка поглъщаше 35% от износа на Източна Азия, докато днес този дял е спаднал до под 20%, главно защото делът на износа на Източна Азия към самата нея нараства всяка година- естествена ситуация, тъй като азиатските страни се придвижват нагоре по веригата на стойността, потребявайки повече от това, което произвеждат.

През 2019 г., когато САЩ и Китай започнаха търговска война, търговията на САЩ с Канада и Мексико нарасна, докато с Китай спадна. В същото време търговията на Китай с АСЕАН нарасна за първи път и надхвърли 300 млрд. долара. Накратко, деглобализацията под формата на по-голяма регионализация вече е факт.

COVID-19 само ускори тази глобална дивергенция, тъй като Северна Америка, Европа и Азия се фокусират все повече върху регионалната самодостатъчност, а не върху отдалечените и сложни глобални вериги за доставки, които преди олицетворяваха същността на глобализацията.

Глобалната търговия продължава да се свива, тъй като компаниите скъсяват веригата си на доставки и се опитват да гарантират, че вече не разчитат на една-единствена държава или предприятие в чужбина за резервни части и компоненти.

В случай на особено чувствителни отрасли (като фармацевтиката или материалите за здравеопазването) и сектори, които се считат за важни за националната сигурност (като телекомуникациите или производството на енергия), може дори да се наблюдава непрекъснат процес на деинтеграция. Това вече се превръща в изискване в САЩ и би било изненадващо, ако тази нагласа не се разпространи в други страни и други сектори.

Пандемията COVID-19

COVID-19 ни даде пример на неуспешно глобално управление. Още от самото начало вакуумът в глобалното управление, изострен от обтегнатите отношения между САЩ и Китай, подкопа международните усилия за реагиране на пандемията.

В началото на кризата международното сътрудничество беше ограничено и дори в периода, когато то беше най-необходимо (в апогея на кризата: през второто тримесечие на 2020 г.), то остана забележимо поради отсъствието си. Вместо да задейства набор от мерки, координирани в световен мащаб, COVID-19 доведе до обратното: поредица от затваряния на граници между държавите, ограничения в международното пътуване и търговия, въведени почти без никаква координация, често прекъсване на разпределението на медицинските доставки и произтичащата от това конкуренция за ресурси. Тя беше особено видима в различните опити на няколко държави да се снабдят с крайно необходимото медицинско оборудване с всички възможни средства. Дори в ЕС първоначално страните решиха да действат самостоятелно, но впоследствие този начин на действие се промени с практическа помощ между страните-членки, изменен бюджет на ЕС в подкрепа на системите за здравеопазване и общи средства за научни изследвания при разработване на лечения и ваксини.

Освен това, този фрагментиран подход застраши опитите за координиране на политиките за излизане от ситуацията, насочени към „рестартиране“ на световния икономически двигател. В случая с пандемията, за разлика от други неотдавнашни глобални кризи като 11-ти септември или финансовата криза от 2008 г., глобалната система за управление се провали, като се оказа или несъществуваща, или нефункционираща.

САЩ оттеглиха финансирането на СЗО, но независимо от основанията за това решение, факт е, че СЗО е единствената организация, способна да координира глобалния отговор на пандемията. Това означава, че една макар и далеч не съвършена СЗО е за предпочитане, пред несъществуваща такава.

Светът става много опасно място, ако не коригираме начина на работа на международните институции. Глобалната координация ще бъде още по-необходима след епидемиологичната криза, тъй като е немислимо световната икономика да се „рестартира“ без устойчиво международно сътрудничество. Според **Shivshankar (2020)** без него ще се насочим към „един по-беден, по-зъл и по-малък свят“.

На регионално равнище за фирмите от различните отрасли, „Голямото пренастройване“ ще доведе до дълга и сложна поредица от промени и адаптиране. Някои отрасли бяха опустошени от икономическата хибернация, предизвикана от блокирането под формата на локдауни и мерките за социално дистанциране. Други трудно ще възстановят загубените си приходи, преди да тръгнат по пътя на стабилизиране. Въпреки това за по-голямата част от предприятията, които навлизат в бъдещето след коронавируса, основният въпрос е да намерят подходящия баланс между това, което е функционирало преди, и това, което е необходимо сега, за да просперират в новото нормално състояние. За тези компании пандемията е уникална възможност да преосмислят организацията си и да въведат положителна, устойчива и трайна промяна.

Най-силно изразената тенденция е ускоряването на цифровизацията. Още от първите месеци на пандемията тенденцията за „цифрова трансформация“ се превърна в задължителна, а за някои фирми, във въпрос на „живот и смърт“. По време на локдауните и налагането на социална дистанция ние зависехме изцяло от мрежата за повечето неща: от работата и образованието до социализацията.

Именно онлайн услугите ни позволиха да запазим подобие на нормалност и е съвсем естествено „онлайн“ бизнеса да бъде най-големият бенефициент на пандемията, давайки огромен тласък на технологиите и процесите, които ни позволяват да правим нещата от разстояние: бърз широколентов интернет, мобилни и дистанционни плащания, работещи услуги на общинските и държавните служби и др.

Пряко следствие от това е, че предприятията, които вече работят онлайн, ще се възползват от трайно конкурентно предимство. Тъй като все повече и по-разнообразни неща и услуги ни се предоставят чрез нашите мобилни телефони и компютри, фирмите в различни сектори като електронна търговия, безконтактни операции, цифрово съдържание, работи и доставки по домовете процъфтяват. Неслучайно фирми като Alibaba, Amazon, Netflix и Zoom излязоха като „победители“ от пандемията.

По време на пика на пандемията „O2O - онлайн към офлайн“ придоби голяма популярност, подчертавайки важността на присъствието както онлайн, така и офлайн. Този феномен на размиване на разликата между онлайн и офлайн, определен от писателя на научна фантастика **Gibson (2022)**, се превърна в една от най-силните тенденции на ерата след COVID-19. Пандемичната криза ускори този феномен, защото едновременно ни принуди и насърчи да се насочим към цифровия свят по-бързо от всякога, тъй като все повече икономически дейности нямаха друг избор, освен да се осъществяват в цифрова среда: образование, консултации, търговия и много други.

Тенденции като телемедицината или работата от разстояние, които се разшириха значително по време на ограничаването на достъпа, едва ли ще отстъпят - за тях няма да има връщане към статуквото, което преобладаваше преди пандемията. По-специално телемедицината ще извлече значителни ползи.

По очевидни причини здравеопазването е една от най-силно регулираните индустрии в света - факт, който неизбежно забавя темпото на иновациите. Но необходимостта от справяне с пандемията с всички налични средства (по време на епидемията и необходимостта да се защитят здравните работници, като им се позволи да работят от разстояние) премахна някои от регулаторните и законодателните пречки, свързани с въвеждането на телемедицината. В бъдеще е сигурно, че все повече медицински грижи ще се предоставят от разстояние.

Реакцията на пандемията за смекчаване на социалните последици и мерките за физическо отдалечаване, наложени по време на ограничаването, също доведоха до това, че електронната търговия се превърна във все по-мощна тенденция в индустрията.

Потребителите се нуждаят от продукти и ако не могат да пазаруват физически, те неминуемо прибягват до закупуването им онлайн. С придобиването на този навик хората, които никога преди не са пазарували онлайн, вече се чувстват комфортно да го правят, докато хората, които преди са пазарували онлайн, вече разчитат все повече на него.

Устойчивостта ще се превърне в първостепенно съображение за всеки бизнес, който сериозно се стреми да се предпази от смущения, независимо дали става въпрос за проблеми на конкретен доставчик, за възможна промяна в търговската политика на фирма, или за конкретен регион.

На практика това принуждава компаниите да диверсифицират своята база от доставчици, дори с цената на поддържане на запаси и създаване на резерви. Това ще принуди тези компании да гарантират, че същото важи и за тяхната собствена верига на доставки: те оценяват устойчивостта по цялата си верига на доставки, чак до крайния си доставчик и евентуално дори до доставчиците на техните доставчици. Производствените

разходи неизбежно се увеличат, но това е цената, която трябва да се плати за изграждането на устойчивост.

В съвременните глобални и регионални икономики голяма част от това, което потребяваме, се осъществява чрез социално взаимодействие: пътувания и почивки, барове и ресторанти, спортни събития и търговия на дребно, кина и театри, концерти и фестивали, конгреси и конференции, музеи и библиотеки, образование. Те не могат да се осъществяват във виртуалния свят или, когато могат, то е само в съкратена и често неоптимална форма (като Виртуална обиколка на музей).

Индустриите, в чиято основа е социалното взаимодействие, бяха най-силно засегнати от изискванията за социална дистанция. Сред тях са много сектори, които съставляват значителен дял от общата икономическа дейност и заетост: пътуване и туризъм, отдих, спорт, събития и развлечения. В продължение на месеци, а може би и на години, те бяха принудени да работят с намален капацитет. През този период хората пътуваха много по-малко както за почивка, така и по работа, посещаваха по-рядко ресторанти, кина и театри и решиха, че е по-безопасно да купуват онлайн, вместо да ходят физически до магазините.

Поради тези основни причини отраслите, които са най-силно засегнати от пандемията, ще се възстановяват най-бавно. Хотелите, ресторантите, авиокомпаниите, магазините и културните обекти ще бъдат принудени да направят скъпоструващи промени в начина, по който предлагат услугите си, за да се адаптират към новото нормално състояние след пандемията, което ще изисква въвеждането на драстични промени, включващи въвеждане на допълнително пространство, редовно почистване, защита на персонала и технологии, които ограничават взаимодействието на клиентите с работниците.

В много от тези отрасли, особено в хотелиерството и търговията на дребно, малките предприятия пострадаха непропорционално, като трюбваше да преминат много тънката граница между оцеляването при затварянето, наложено от локдауни (или рязкото намаляване на дейността), и фалита. Работата при намален капацитет и още по-ограничени маржове означава, че много от тях едва оцеляха. Последниците от техния евентуален фалит ще имат тежки последици както за националната икономика, така и за регионалните общности.

Малките предприятия са основният двигател на растежа на заетостта и в повечето развити икономики представляват половината от всички работни места в частния сектор. Ако значителен брой от тях фалират, ако в даден регион намалеят магазините, ресторантите и баровете, това ще се отрази на цялата регионална общност, тъй като безработицата ще се увеличи, а търсенето ще намалее, което ще доведе до порочна и низходяща спирала и ще засегне все по-голям брой малки предприятия в дадена област. Вълните в крайна сметка ще се разпространят извън границите на региона и ще засегнат, макар и в по-малка степен, други по-отдалечени райони. Силно взаимозависимият и взаимосвързан характер на днешната икономика, промишлеността и бизнеса, сравним с динамиката, свързваща макрокатегориите, означава, че всяка от тях има бърз верижен ефект върху останалите по безброй различни начини.

Да вземем за пример ресторантите. Този сектор на дейност беше засегнат от пандемията в такава драматична степен, че дори не е сигурно как ресторантьорският бизнес ще се възстанови някога. Както твърди Hamilton (2020): „Аз, както и стотици други готвачи в града и хиляди в страната, сега съм изправен пред въпроса как биха изглеждали нашите ресторанти, нашите кариери, нашият живот, ако изобщо успеем да ги върнем.“

Когато се оценява крайният ефект върху даден отрасъл в даден регион, пълната верига от последици трябва да отчита случващото се в съседните региони, чиято съдба до голяма степен зависи от това, което се случва нагоре или надолу по веригата.

Националното и регионалното регулиране ще принуди всяко дружество във всяка индустрия да експериментира нови начини за правене на бизнес, работа и функциониране.

Тези, които се изкушават да се върнат към стария начин на работа, ще се провалят. Тези, които се адаптират с гъвкавост и въображение, в крайна сметка ще превърнат кризата COVID-19 в свое предимство. Размерът на фирмата също е от значение. Трудностите обикновено са по-големи за малките предприятия, които средно работят с по-малки парични резерви и по-малки маржове на печалбата, отколкото големите компании. Малките предприятия обаче могат да имат някои предимства в днешния свят, в който гъвкавостта и бързината могат да бъдат от значение за адаптацията. Да бъдеш гъвкав е по-лесно за една малка структура, отколкото за един индустриален гигант.

На подобно мнение е и Diamond (2020) е, като според него кризата с корона вируса ще ни принуди да се справим с четирите екзистенциални риска, пред които сме изправени заедно:

- ядрените заплахи;
- изменението на климата;
- неустойчивото използване на основни ресурси като горите, морските дарове, горния почвен слой и сладката вода;
- Според Diamond (2020), последиците от огромните различия в стандарта на живот между народите по света: *„Колкото и да е странно, успешното разрешаване на пандемичната криза може да ни мотивира да се заемем с тези по-големи проблеми, с които досега не сме се справяли. Ако пандемията най-накрая ни подготви да се справим с тези екзистенциални заплахи, може би черният облак на вируса ще има сребърна страна. Сред последиците от вируса това може да се окаже най-голямата, най-трайната и най-голямата причина за надежда“.*

Заклучение

В епохата след COVID-19, с изключение на онези няколко сектора, в които компаниите ще се възползват от силни популаторни ветрове (най-вече технологии, фармацевтика и здравеопазване), пътят ще бъде труден и понякога коварен. За някои от тях, като например услугите, свързани с развлечения, пътувания или хотелиерство, връщането към нивата преди пандемията е немислимо в обозримо бъдеще (в някои случаи може би - никога). За други, а именно производството или хранителната промишленост, става въпрос по-скоро за намиране на начини да се приспособят към шока и да се възползват от някои нови тенденции (като цифровизацията), за да процъфтяват в постпандемичната ера.

За някои отрасли те ще се окажат благодат, а за други – голямо предизвикателство. Фирмите, които се окажат най-гъвкави и гъвкави, ще станат по-силни. Във всички сектори обаче от всяка компания ще зависи да се възползва максимално от тези нови тенденции, като се адаптира бързо и решително.

Какво ще определи новото нормално състояние на бизнеса след коронавирусната пандемия? Как компаниите ще успеят да намерят възможно най-доброто равновесие между миналите успехи и основите, които сега са необходими за успех в ерата след пандемията? Отговорът очевидно е специфичен за всеки отрасъл и тежестта, с която е бил засегнат от пандемията. Все още сме в началото на тази ера, но вече са налице нови или засилващи се тенденции.

Литература

1. DIAMOND, J., Lessons from a pandemic, Financial Times, <https://www.ft.com/content/71ed9f88-9f5b-11ea-b65d-489c67b0d85d>, 2020.
2. GOODMAN, P., Why the Global Recession Could Last a Long Time, The New York Times, 2020.
3. HAMILTON, G., My Restaurant Was My Life for 20 Years. Does the World Need It Anymore?, The New York Times Magazine, <https://www.nytimes.com/2020/04/23/magazine/closing-prune-restaurant-covid.html>, 2020.
4. https://en.wikipedia.org/wiki/William_Gibson, 2022.
5. KHANNA, P., Post-pandemic: welcome to the multi-speed world of regional disparities, Global Geneva, <https://global-geneva.com/post-pandemic-welcome-to-the-multi-speed-world-of-regional-disparities/>, 2020.
6. MAHBUBANI, K., The Great Convergence: Asia, the West, and the Logic of One World, PublicAffairs, Perseus Books Group, 2013.
7. ROGOFF, K., New steps are needed to improve sovereign debt workouts, Finance & Development, <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/Fandd/Article/2020/September/debt-pandemic-reinhart-rogooff-bulow-trebesch.ashx>, 2020.
8. SCHVAB, K., MALLERET, T., COVID-19: The Great Reset, Forum Publishing, <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf>, 2020.
9. SHIVSHANKAR M., CRABTREE, J., How coronavirus exposed the collapse of global leadership", Nikkei Asian Review, <https://asia.nikkei.com/Spotlight/The-Big-Story/How-coronavirus-exposed-the-collapse-of-global-leadership>, 2020.
10. STOICHKOVA, O., The Pavidemia Kovid -19 And Macroeconomic Consequences, XV. IBANESS Congress Series on Economics, Business and Management – Plovdiv/Bulgaria, May 29-30, 2021. http://ibaness.org/conferences/plovdiv_2020/ibaness_plovdiv_proceedings_draft_5.pdf, 2021.